

طراحی مدل ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح سازمان

سعید رمضانی^۱، تورج کریمی^۲، آصف کریمی^۳، علی اصغر سعدآبادی^۴

چکیده

زمینه و هدف: نوآوری‌های اجتماعی راه‌حل‌های منحصربه‌فردی را برای نیازهای اجتماعی برآورده نشده ارائه می‌کنند و سیاست‌گذاران برای توسعه این گونه نوآوری‌ها نیازمند سنجش و ارزشیابی آن‌ها هستند. هدف این پژوهش، ارائه مدل ارزیابی نوآوری‌های اجتماعی در سطح سازمان است.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و در آن از استراتژی پژوهش ترکیبی (کیفی - کمی) استفاده شد. در بخش اول از روش پژوهش کیفی فراترکیب به بررسی پژوهش‌های بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۹ و در بخش دوم با نظر خواهی از ۱۲ نفر از خبرگان حوزه نوآوری اجتماعی با استفاده از ارزیابی ضریب نسبی و شاخص روایی محتوا به تبیین مدل پرداخته شد.

یافته‌ها: با انتخاب و بررسی عمیق ۷۵ پژوهش، چارچوب اولیه ارائه شد. سپس به‌منظور ارائه مدل ارزیابی نوآوری اجتماعی از طریق مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان به متناسب‌سازی و بازبینی چارچوب پرداخته شد. مدل نهایی در چهار مقوله زمینه، درون داد، فرایند و برون داد به همراه ۱۶ مفهوم و ۵۶ کد ارائه شد.

نتیجه‌گیری: محققان می‌توانند با استفاده از مدل حاضر، الگویی برای تخمین ارزش برون‌دادهای نوآوری اجتماعی بر اساس زمینه، درون‌داد و فرایندهای شکل‌گیری داشته باشند. همچنین این مدل می‌تواند به مدیران سازمان‌ها در ارتقای سطح نوآوری اجتماعی و رفع چالش‌های اجتماعی کمک نماید.

کلیدواژه‌ها: نوآوری اجتماعی، ارزیابی نوآوری اجتماعی، فراترکیب، پانل ارزیابی محتوا

۱. دانشجوی دکترا، مدیریت سیستم، دانشگاه پردیس فارابی، قم، ایران

۲. استادیار، گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه پردیس فارابی، قم، ایران

۳. استادیار، گروه مدیریت، دانشکده مدیریت، دانشگاه پردیس فارابی، قم، ایران

۴. استادیار، گروه مدیریت، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۱۰/۱۷

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۹۹/۰۳/۲۱

نویسنده مسئول مقاله: تورج کریمی

E-mail: Tkarimi@ut.ac.ir

مقدمه

نوآوری اجتماعی نیاز زندگی امروزی است؛ زیرا جوامع به علت نقش فناوری، تأثیر فرهنگ و ارزش‌ها و تفکیک بین نهادهای فعلی و مقتضیات نهادهای جدید در دوره نوآوری‌های نوظهوری هستند (موری^۱ و همکاران، ۲۰۱۰). نوآوری اجتماعی روشی مؤثر برای مقابله با چالش‌های اجتماعی است و می‌تواند راه‌حل‌های فوری برای موضوعات سخت اجتماعی پیشنهاد دهد (اولینو^۲ و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین، منبع نویدبخشی از اصلاحات اجتماعی هستند که برای رسیدگی به نیازهای مبرم اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی لازم و ضروری هستند (دتریخ^۳ و همکاران، ۲۰۱۶). این گونه نوآوری‌ها متمایز از نوآوری‌های تجاری یا فناوری هستند زیرا صرفاً توسط انگیزه‌های سودآفرینی کارآفرین اجتماعی هدایت نمی‌شوند (بات و آلتینی^۴، ۲۰۱۳). ایده‌های توسعه اجتماعی، زمانی به نوآوری‌های اجتماعی مبدل می‌شوند که از مفاهیم دیگر مؤثرتر باشند (مینی و کشتکار، ۱۳۹۵). کارآفرینان اجتماعی، با رسیدگی به مشکلات مهمی که نادیده گرفته شده‌اند، احتمال موفقیت در ارزش‌آفرینی اجتماعی را ارتقاء می‌دهند (سعدآبادی و همکاران، ۱۳۹۵).

ارزیابی نوآوری‌های اجتماعی خود نوعی فرآیند نوآورانه است. با توجه به تنوع نوآوری‌های اجتماعی طیف گسترده‌ای از روش‌های مختلف کیفی و کمی باید برای تولید شواهد قابل اعتماد و معتبر، با توجه به پیچیدگی ذاتی و متغیر بودن زمینه‌های اجتماعی و اقدامات، استفاده شود (داو^۵، ۲۰۱۵). تغییرات در محیط اجتماعی، نوآوری‌های اجتماعی را در زمینه ساختارهای حکومتی، اقتصاد و کار، رفتار مصرف‌کننده، سبک و میزان مصرف، رژیم‌ها و سیستم‌های مصرف و خدمات کارآمد مربوط به کاربر و نوآوری‌های سیستم پیچیده اجتناب‌ناپذیر می‌کند (جودیت^۶، ۲۰۱۶). اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی یک اولویت برای سیاست‌گذاری است، زیرا اگر اندازه‌گیری و ارزیابی نشود، توانایی دستیابی به آن مهم وجود نخواهد داشت. در حالی که بیشتر بحث در مورد نوآوری‌های اجتماعی بر نتیجه متمرکز شده (نوآوری‌های اجتماعی «چیست»، چه نوع محصولات و یا ابتکارات جدیدی واجد شرایط اجتماعی نوآورانه و ویژگی‌های آن‌ها است)، توجه بسیار کمی به دو جنبه حیاتی مورد نیاز برای درک این پدیده مهم شده است. این

-
1. Murray
 2. Avelino
 3. Dietrich
 4. Bhatt & Altinay
 5. Dave
 6. Judith

دو جنبه عبارت‌اند از فرایندی که به نوآوری اجتماعی منجر می‌شود (نوآوری اجتماعی «چطور» رخ می‌دهد) و ویژگی‌های عوامل یا سازمان‌هایی که آن را انجام می‌دهند (بورزاگا و بودینی^۱، ۲۰۱۴). با توجه به افزایش علاقه و سرمایه‌گذاری در نوآوری اجتماعی در سطح جهانی، دیدن ارزیابی‌ها و ارزیابانی که نقش مهمی در توسعه آن ایفا می‌کنند، تعجب‌آور نیست. بهبود اجتماعی یک هدف قدیمی جامعه ارزیابی است و ارزیابان تلاش دارند تا پیوسته فرآیندهای ارزشیابی، شیوه‌ها و تفکر را در محدوده سیاست‌های اجتماعی بگنجانند (میلی^۲، ۲۰۱۸).

ارتباط جدی بین سیستم‌های اجتماعی و محیطی از یک سو و عملکرد سازمانی از سوی دیگر، سازمان‌ها را وادار می‌کند تا چشم‌اندازهای وسیع‌تری از ارزش ایجاد کنند (لاشیت^۳ و همکاران، ۲۰۲۰). با وجود رشد نیازهای اجتماعی و افزایش تقاضا برای نوآوری اجتماعی، چشم‌انداز پژوهش در زمینه نوآوری اجتماعی همچنان پاره‌پاره و پراکنده بوده و فاقد توافق است. حتی وجود تعریفی مورد پذیرش تا حد زیادی به چالش کشیده می‌شود. یکی از انتقادهای محوری در این بحث، فقدان داده‌های تجربی است که حداقل تا حدی، نتیجه فقدان رویکردهایی برای سنجش نوآوری اجتماعی است. در نتیجه، بسیاری از مؤلفان خواهان انجام کارهای تجربی بیشتر شده‌اند تا بتوان چارچوب نظری را تقویت کرد (باوند^۴، ۲۰۱۳). با توجه به اینکه ماهیت نوآوری اجتماعی از جنس نرم، وابسته به محیط و متأثر از ارزش‌ها و هنجارهای جامعه هدف است؛ در نتیجه، تجویز و استفاده از الگوها و مدل‌های دیگران روش مؤثری نیست (کشتکار، ۱۳۹۶). استفاده از شاخص‌ها برای جذب نوآوری‌های اجتماعی و ارزیابی اثرات مورد انتظار طرح‌های نوآوری اجتماعی ابزارهای مهمی را برای ایجاد پیشرفت و بهبود فراهم می‌کند (ترستریپ و ولشاف^۵، ۲۰۱۳). با توجه به اینکه ابزارهای سنجش، به ما کمک می‌کنند تا مفهوم نظری نوآوری اجتماعی را بیشتر درک کرده و توسعه دهیم، سؤال اصلی در پژوهش حاضر، چگونگی مدل ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح سازمان‌ها است که با اکتشاف کدها، مفاهیم و ابعاد (مضامین) و متناسب‌سازی توسط خبرگان، سؤالات پژوهش پشتیبانی خواهد شد. برای پاسخگویی به سؤالات، پژوهش با بحث درباره مفاهیم نوآوری اجتماعی و ارزیابی آن آغاز می‌شود، سپس با استفاده از روش فراترکیب و بررسی هدفمند پژوهش‌های پیشین،

1. Borzaga & Bodini

2. Milly

3. Lashitew

4. Bund

5. Terstriep & Welschhoff

کدهای مشابه از مجموعه پژوهش‌های منتخب گردآوری و با دسته‌بندی آن‌ها و کمک از خبرگان حوزه، مفاهیم و ابعاد چارچوب شکل گرفته و در نهایت مدل ارزیابی نوآوری اجتماعی در سازمان بر اساس مصاحبه با خبرگان داخلی بازبینی و تبیین می‌شود. نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند به رشد نوآوری‌های اجتماعی منجر شود و رهنمودهایی عملی برای بهبود عملکرد آن‌ها در جامعه را به همراه داشته باشد.

پیشینه پژوهش

پیشینه نظری

نوآوری اجتماعی یک مفهوم دو لبه است، زیرا عنصر اجتماعی به سختی قابل تفسیر است و اصطلاح «نوآوری» در رابطه با «اجتماع» یک موضوع پیچیده است (اویج^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). نوآوری اجتماعی به طور فزاینده‌ای در قالب مدل‌های مشارکت جدید شکل گرفته است که در آن بازیگران دولتی، خصوصی و جامعه مدنی با یکدیگر همکاری می‌کنند یا به عنوان بازیگران ترکیبی در می‌آیند (پترز^۲ و همکاران، ۲۰۱۸) و به سطح بالاتری از مشارکت شهروندان در تحقق نیازهای جامعه و در نتیجه سطح بالاتری از شمول و توانمندسازی منجر می‌شود (اوبلس^۳ و همکاران، ۲۰۱۹). همچنین ارتقاء توانمندسازی اجتماعی، تاب‌آوری اجتماعی را ارتقا می‌دهد و از این طریق باعث شکل‌دهی به انسجام جامعه به عنوان سیستم اجتماعی می‌شود (کشتکار و دهقان، ۱۳۹۷). این نوآوری در همه بخش‌ها و سازمان‌ها قابلیت بروز دارد (کشتکار، ۱۳۹۶) و ناشی از این واقعیت است که می‌تواند به عنوان «چتری» برای حل و فصل چالش‌های اجتماعی به شیوه خلاقانه و مثبت باشد (مبینی و کشتکار، ۱۳۹۴).

نوآوری‌های اجتماعی هم از لحاظ نتایج و هم از لحاظ ابزارهای‌شان، اجتماعی هستند (اسکاتر^۴ و همکاران، ۲۰۱۲). در این پژوهش تعریف نوآوری اجتماعی عبارت است از پاسخی نوآورانه به مسائل اجتماعی در سازمان که اثربخش‌تر از راهکارهای قبلی بوده و با پایداری مطلوب، برای کل جامعه ارزش آفرینی می‌کند.

1. Oeij
2. Peters
3. Ubels
4. Schachter

ارزیابی به دنبال اثبات آن است که آیا تغییرات بر اساس اهداف مرتبط با سیاست‌ها انجام شده است. این ارزیابی تحلیلی بر قابلیت اطمینان و مفید بودن یافته‌ها تأکید داشته و نقش آن بهبود اطلاعات و کاهش عدم قطعیت است (خندکر^۱ و همکاران، ۲۰۰۹). تمایز، رایج‌ترین انواع ارزیابی بر اساس دامنه و زمینه است، یعنی رویکرد ارزیابی روندگرا بر نحوه سازماندهی فرایند و بر پیاده‌سازی آن تمرکز دارد و در مقابل رویکرد ارزیابی نتیجه‌محور بر محتویات تصمیمات و عواقب و تأثیرات آن‌ها متمرکز است (سیمارا^۲، ۲۰۱۷). مسئله‌ی بسیار اساسی در ارزیابی آن است که نوآوری چگونه نتیجه می‌دهد یا انتظار می‌رود که نتیجه دهد. به‌طور خاص: الف: نوآوری چگونه بر نتایج تأثیر می‌گذارد؟ ب: چه ارتباطی میان فرایندهای تشکیل‌دهنده و ترتیب نتایج کوتاه‌مدت و بلندمدت وجود دارد؟ ج: تحت چه شرایطی احتمال دارد که نوآوری اجتماعی نتیجه‌بخش باشد؟ (سیرداران^۳، ۲۰۱۱)

پیشینه تجربی

مرور مقالات نشان‌دهنده کمبود قابل توجه تحقیقات دانشگاهی در مورد نوآوری اجتماعی است (فیلیپس^۴ و همکاران، ۲۰۱۹) و در موضوع ارزیابی این کمبود چشم‌گیرتر است.

جدول ۱. مدل‌ها و چارچوب‌های ارزیابی نوآوری اجتماعی

منبع	مدل/چارچوب
رزدیکس ^۵ (۲۰۱۳)	این مدل بر اساس سه شاخص ظرفیت بالقوه برای نوآوری، جهت‌گیری اجتماعی و نوآوری اجتماعی طرح‌ریزی شده است.
کرو و همکاران (۲۰۱۴)	منابع مالی، دانش، حفاظت از دانش و اختراعات، همکاری و شبکه، فعالیت‌های کارآفرینی و فرهنگ نوآوری از جمله شاخص‌های مورد استفاده در مدل ارزیابی ایشان از نوآوری اجتماعی بوده است.
تپسی (۲۰۱۴)	مجموعه شاخص‌هایی در سطح کلان بر اساس سه بعد اصلی شرایط چارچوب، فرایندهای کارآفرینی و خروجی و نتایج ارائه کرده است.

1. Khandker
2. Simara
3. Sridharan
4. Phillips
5. Resindex
6. Krlev

منبع	مدل/چارچوب
به ریا و همکاران (۲۰۱۵)	به ارزیابی نوآوری اجتماعی بر اساس سه سطح ارزش کاربر، ارزش اجتماعی و ارزش مالی می‌پردازد.
اینیویج (۲۰۱۵)	ارزیابی نوآوری اجتماعی بر اساس کارت امتیازی متوازن با تمرکز بر چهار معیار تأثیر اجتماعی و اقتصادی، پایداری، تحمل و پیاده‌سازی ارائه کرده است.
به وند و همکاران (۲۰۱۵)	چارچوب آن‌ها بر اساس دو مدل تپسی و پروژه بین رشته‌ای شورای پژوهشی دانشگاه هدیلبِرگ ۲ بوده است.
سیمپکت (۲۰۱۶)	چارچوب مفهومی، استفاده از رویکرد روش‌های ترکیبی با در نظر گرفتن خروجی‌ها و نتایج قابل سنجش (ملموس / درآمدزا) و کیفی (غیرملموس / غیردرآمدزا) ارائه کرده است.
رزا و لینا داینی ۳ (۲۰۱۶)	مدل ارزیابی در سطح سازمان بر اساس الگوی خط پایین سه‌گانه ۴ و ابعاد اجتماعی، اقتصادی و محیطی ارائه کردند.

با توجه به تحقیقات انجام گرفته در سال‌های گذشته، می‌توان مشاهده کرد که تمامی آن‌ها بر اساس بر اساس خاستگاه خارجی و با تمرکز بر شرایط زمینه‌ای آن نواحی ارائه شده‌اند. در پژوهش‌های پیشین به ندرت چارچوب شاخص مشاهده می‌شود، به طور مثال در پژوهش رزا و لینا داینی (۲۰۱۶) انتخاب شاخص را بر عهده ارزیاب قرار داده شده است. پژوهش تپسی (۲۰۱۴) بر اساس شرایط زمینه‌ای اتحادیه اروپا انجام پذیرفته و از محدود پژوهش‌هایی است که طرح جامع شاخص ارائه کرده است و تنها به مدل ارزیابی بسنده نکرده است، لکن طرح چارچوب آن بر اساس سطح کلان پیشنهاد شده است. پژوهش اینیویج (۲۰۱۵) از جمله پژوهش‌هایی است که تنها برای یک حوزه خاص به طرح مسئله پرداخته و مدل ارائه شده تنها برای ارزیابی نوآوری اجتماعی پیری فعال مطرح شده است و به ریا و همکاران (۲۰۱۵) چارچوب ارزیابی در حوزه نوآوری اجتماعی دیجیتال را

1. Briä
2. The Research Council of the University of Heidelberg, Field of Focus
3. Dainienė & Dagilienė
4. TBL

مطرح کرده‌اند. برخی از پژوهش‌ها نیز به صورت مطالعه موردی انجام شده‌اند، به‌طور مثال پژوهش سلی و همکاران (۲۰۱۵) به ارزیابی نوآوری اجتماعی در کاهش آسیب‌پذیری و افزایش توانمندسازی پرداخته است. برخی از پژوهش‌ها تنها محرک‌ها و توانمندسازهای نوآوری اجتماعی را مطرح کرده‌اند. جودیت و همکاران (۲۰۱۶) چهار محرک و توانمندساز را به عنوان رویکرد بنیادی نسبت به سیاست‌گذاری دولتی و ارتباط آن با نوآوری اجتماعی پیشنهاد کرده‌اند و برخی دیگر از تحقیقات تنها به نتایج اکتفا کرده‌اند که از آن جمله می‌توان به پروژه اینوسرو^۱ (۲۰۱۲) اشاره کرد. کاسترو و همکاران (۲۰۱۶) ارزشیابی تأثیرات نوآوری اجتماعی را ارائه کردند که یک ابزار تصمیم‌گیری در شرایطی است که ذینفعان مختلفی وجود دارند و به صورت پیشنهادکنندگان به ارزیابی تأثیرات می‌پردازد. نتایج پژوهش‌های پیشین بر اساس بستر مورد مطالعه و با تمرکز بر شرایط زمینه‌ای آن نواحی ارائه شده‌اند و با توجه به تأثیر پذیری نوآوری‌های اجتماعی از بافت و شرایط منطقه‌ای، پژوهش حاضر به عنوان یک پژوهش داخلی به دنبال پر کردن این شکاف علمی و ارائه یک مدل جامع و یکپارچه است.

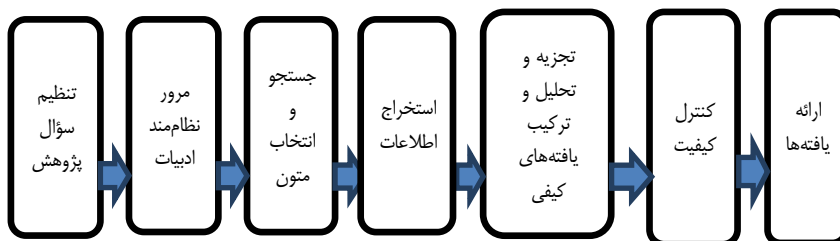
روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نوع پژوهش‌های ترکیبی و از لحاظ گردآوری داده‌ها، توصیفی (غیر آزمایشی) و از نظر افق زمانی، مقطعی و از لحاظ هدف کاربردی است و در دو مرحله کلی پایه‌ریزی شده است: در مرحله اول محقق با استفاده از روش فراترکیب، مقولات، مفاهیم و کدهای چارچوب ارزیابی را از طریق مرور نظام‌مند ادبیات موضوع استخراج می‌کند. برای اعتبار سنجی خروجی فراترکیب می‌توان از مطالعه موردی و یا استفاده از نظر خبرگان در تأیید و اعتباربخشی به دستاوردهای پژوهش استفاده کرد (نوروزی و همکاران، ۱۳۹۳)؛ در این پژوهش از روش دوم استفاده شده است و در مرحله دوم با استفاده از «پانل اعتبار سنجی محتوایی^۲»، چارچوب اولیه اعتبارسنجی و مدل نهایی ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح سازمان ارائه می‌شود.

1. Innoserv

2. Content Evaluation Panel

مرحله اول: برای دستیابی به چارچوب اولیه از روش فراترکیب کیفی استفاده شده است که یک رویکرد منسجم برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در مطالعات کیفی است. این روش، فرآیندی است که محققان را قادر می‌سازد تا یک سؤال خاص پژوهشی را شناسایی کرده و سپس برای پاسخ گویی به آن، به جست و جو، گزینش، ارزیابی، تلخیص و ترکیب شواهد کیفی بپردازند. این فرآیند از روش‌های دقیق کیفی برای ترکیب مطالعات کیفی موجود استفاده می‌کند تا طی یک روند تفسیری، مفهوم عمیق‌تری را شکل دهد. از آنجایی که مطالعات نوآوری اجتماعی و ارزیابی‌های آن، بیشتر پژوهش‌های کیفی و با داده‌های کمی ناچیز هستند، از این‌رو، روش فراترکیب، روش مناسبی برای طراحی چارچوب ارزیابی است و برای اجرای آن، روش هفت مرحله‌ای سندلوسکی و باروسو مورد استفاده قرار گرفت (شکل ۱).

شکل ۱. گام‌های متوالی روش فراترکیب (سندلوسکی و همکاران، ۲۰۰۷)

مرحله دوم: لاوشه (۱۹۷۵) پانل اعتبارسنجی محتوایی را مطرح کرد که در آن از خبرگان حوزه درخواست می‌شود تا راجع به کلیات و هر یک از اجزای مدل نظر دهند. از روایی محتوا برای بررسی اجزای تشکیل‌دهنده یک ابزار اندازه‌گیری استفاده می‌شود. روایی محتوایی یک ابزار اندازه‌گیری، به سؤال‌های تشکیل‌دهنده آن بستگی دارد که آیا سنجه محتوای کامل تعریف را در بر دارد. برای ارزیابی روایی محتوایی از نظر متخصصان می‌توان به دو شکل کیفی و کمی عمل کرد: در بررسی کیفی محتوا پژوهشگر از متخصصان درخواست می‌کند تا بازخورد لازم را در ارتباط با ابزار ارائه دهند. برای تعیین ضریب نسبی روایی محتوایی^۱ مقوله‌ها و مفاهیم، از پرسشنامه و مدل پیشنهادی لاوشه (۱۹۷۵) استفاده شد. در این روش، خبرگان با طیف سه‌حالته «ضروری هستند»، «مفید ولی ضروری نیستند» و «غیر ضروری» پاسخ هر گویه را داده و سپس

پاسخ‌ها مطابق فرمول $Cvr = \frac{n_E + \frac{n}{2}}{\frac{n}{2}}$ محاسبه می‌شود که در آن n_E تعداد خبرگانی که به گزینه ضروری پاسخ داده و N تعداد کل خبرگان است. بر اساس جدول لاوشه با توجه به تعداد خبرگان عدد خاصی برای حداقل ضریب روایی محتوایی تعریف می‌شود. برای اعتبار سنجی کدهای چارچوب نیز از شاخص روایی محتوا^۱ استفاده شد و از خبرگان در خواست شد تا هر سؤال را بر اساس طیف «کاملاً مرتبط»، «مرتبط اما نیازمند بازبینی»، «نیاز به بازبینی جدی» و «غیر مرتبط» بررسی نمایند. این شاخص به صورت تجمیع امتیازات موافق برای دو گویه که امتیاز کاملاً مرتبط و مرتبط اما نیاز به بازبینی را کسب کرده‌اند، تقسیم بر تعداد کل خبرگان محاسبه خواهد شد. در صورتی که مقدار شاخص روایی محتوا از ۰/۷۹ بیشتر باشد، آنگاه روایی محتوای مقیاس مورد تأیید است (اسگندری و همکاران، ۱۳۹۷).

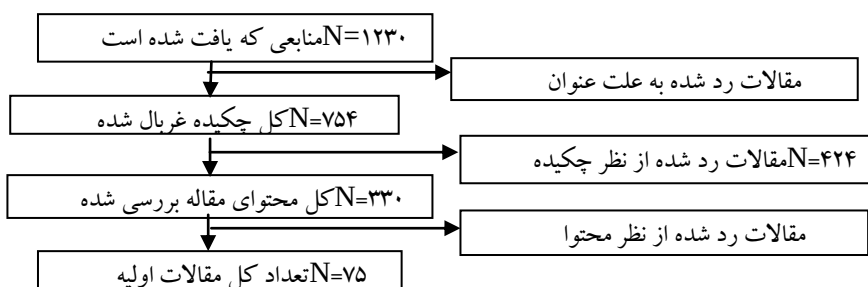
یافته‌های پژوهش

مرحله اول: در روش پژوهش فراترکیب هفت مرحله به شرح ذیل طی شده است.
 سؤال پژوهش: چارچوب ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح سازمان چگونه است؟
 مرور ادبیات: در این مرحله با استفاده از موتور جستجوگر گوگل و گوگل اسکولار به همراه بررسی پایگاه‌های علمی اسکوپوس و ساینس دایرکت و پایگاه‌های علمی داخلی نورمگز و اس.آی.دی و... که پوشش‌دهنده جامعی از پژوهش‌های این حوزه بوده‌اند، به جستجوی واژگان کلیدی نوآوری اجتماعی، ارزیابی، ارزشیابی، اندازه‌گیری نوآوری اجتماعی بین سال‌های ۲۰۰۰ (فراگیر شدن نوآوری اجتماعی در دنیا) تا ۲۰۱۹ پرداخته شد.

جدول ۲. برخی از نشریات و مؤسسات مؤثر در پژوهش

نشریات	موسسه/سازمان
Journal of Business Ethics	Bepa
Journal of Business Research	Tepsie
Ecology and Society	European commission
Management Decision	Simpact
Evaluation and Program Planning	Nesta
Sustainability	OECD
American Journal of Evaluation	Young foundation
Social and Bhavioral Sciences	Simara
Journal of Rural Studies	

جستجو و انتخاب مقالات مناسب: در این مرحله محقق به کیفیت پژوهش‌های جمع‌آوری شده پرداخته و پژوهش‌های نامعتبر را حذف می‌کند. معیار پذیرش و رد مطالعات، شامل زبان پژوهش، بازه زمانی مطالعه، شرایط مطالعه و نوع مطالعه بود. برای ارزیابی کیفیت مطالعات اولیه از برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی با طرح ۱۰ سؤال و نمره‌دهی کمی (حداکثر ۵۰) استفاده شده است و مقالات پایین‌تر از نمره خوب (۲۱ تا ۳۰) حذف شدند و در نهایت ۷۵ پژوهش برای بررسی عمیق انتخاب شده است.

شکل ۲. فرایند جستجو و انتخاب پژوهش‌های مناسب

استخراج اطلاعات پژوهش‌ها: ۷۵ پژوهش منتخب، در طی فراترکیب به طور پیوسته مطالعه و داده‌های کشف‌شده در واحدهای معنایی و کدهای مشخص دسته‌بندی شدند. تجزیه و تحلیل و ترکیب یافته‌های کیفی: در این گام محقق شاخص‌های (کُدها) استخراج‌شده در گام قبل را به دقت بررسی و چندین بار مرور کرده و سعی در کشف مفاهیم مشترک کرده و در ادامه با تحلیل مفاهیم بر اساس وجه اشتراک آن‌ها، مفاهیم یافت شده مرتبط را در یک مقوله قرار داده است.

کنترل کیفیت: پژوهشگر با به کارگیری ابزار برنامه مهارت‌های ارزیابی حیاتی (کسپ)، به ارزیابی کیفیت مطالعات پیشین پرداخت. برای کنترل مفاهیم از مقایسه نظرات خود با یک خبره دیگر استفاده کرد. با توجه به عدد به دست آمده از طریق شاخص کاپای کوهن (در بازه ۰.۶۱ تا ۰.۸) در سطح توافق معتبر قرار گرفته است (جنسن و آلن^۱، ۱۹۹۶).

ارائه یافته‌ها: ترکیب نهایی چارچوب اولیه، با قرارگیری کدها در چهار مقوله و ۱۷ مفهوم و با اعمال نظر خبرگان دانشگاهی، مشخص شده است.

جدول ۳. چارچوب ارزیابی حاصل از فراترکیب

مقوله	مفاهیم	کدها	برخی منابع
بستر (زمینه)	محیط کلان	محیط اجتماعی	(فلورمن ^۱ و همکاران، ۲۰۱۶)، (بورزاگا و بودینی، ۲۰۱۴)، (خندکر و همکاران، ۲۰۰۹)
		محیط اقتصادی	
		محیط سیاسی	
		محیط طبیعی	
	محیط خرد	فرهنگ سازمانی	(سیپولا ^۲ و همکاران، ۲۰۱۷)، (اسپیلا، ۲۰۱۶)، (جودیت، ۲۰۱۶، میلی ^۳ ، ۲۰۱۸)
		ارزش‌ها و نگرش‌ها	
		ساختار	
		هنجارها	
درون داده‌ها	زیرساخت	زیرساخت ارتباطی	(به ریأ ^۴ و همکاران، ۲۰۱۵)، (ترستریپ و ولشاف، ۲۰۱۳)
		زیرساخت فیزیکی	
	نیروی انسانی	داوطلبی	(تمامی ^۵ ، ۲۰۱۶)، (اویج و همکاران، ۲۰۱۹)، (کرو و همکاران، ۲۰۱۴)
		تنوع سرمایه انسانی	
		تنوع شرکا	
	منابع مالی	کمک‌های خصوصی	(سزرسکی و لیمک ^۶ ، ۲۰۱۸)، (پترز و همکاران، ۲۰۱۸)، (اسکاتر و همکاران، ۲۰۱۲)، (کرو ^۷ و همکاران، ۲۰۱۴)
		کمک‌های اجتماعی عمومی	
		تنوع منابع مالی	
	حمایت سیاسی	پشتیبانی سیاسی از نوآوری اجتماعی	(دبرف ^۸ و همکاران، ۲۰۱۶)، (اوبلس و همکاران، ۲۰۱۹)، (سیمارا، ۲۰۱۷)
		امتیازات، و معافیت‌ها	
فرایندها	نیاز سنجی	ایده اولیه	(اسپیلا، ۲۰۱۶)، (جودیت، ۲۰۱۶)
		بررسی نیاز اجتماعی	
	عملکرد اقتصادی-	کارایی و اثربخشی سیستم	(ویور ^۱ ، ۲۰۱۷)، (دتریجو و همکاران، ۲۰۱۶)، (ترستریپ و ولشاف، ۲۰۱۶)
		شدت نوآوری	

1. Florman
2. Cipolla
3. Milly
4. Bria
5. Tamami
6. Grzeszczyk & Klimek
7. Krlav
8. Debref

مقوله	مفاهیم	کدها	برخی منابع
برون‌دادها	اجتماعی	آموزش و ابتکارات آموزشی	(۲۰۱۳)، (سیرداران، ۲۰۱۱)
		اکتساب، جذب، ارتقای دانش	
		تنوع فعالیت‌های یادگیری و انتقال داخلی	
		تحقیق و توسعه	
		سرمایه گذاری	
		مجازی سازی	
	شبکه و ارتباطات	مشارکت و ظرفیت اتصال	(تام و اوساچا ^۲ ، ۲۰۱۷)، (میلی، ۲۰۱۸)، (اویچ و همکاران، ۲۰۱۹)
		توسعه خوشه‌ها	
		تعامل و روابط اجتماعی	
	عملکرد زیست محیطی	پایبندی به مقررات محیطی،	(کالتکا ^۳ و همکاران، ۲۰۱۸)، (بات و آلتینی، ۲۰۱۳)، (پترز و همکاران، ۲۰۱۸)
		بهداشتی، یا ایمنی	
		استفاده از انرژی تجدیدپذیر	
		مدیریت پسماند و بازیافت	
	عملکرد سیاسی	مشارکت سیاسی	(لودویک ^۴ و همکاران، ۲۰۱۷)، (باوند، ۲۰۱۳)، (اسکاتر و همکاران، ۲۰۱۲)
		آگاهی سیاسی	
		اقدام سیاسی	
		عضویت اتحادیه‌ها و سازمان‌های جامعه مدنی	
		شفافیت	
	پایداری زیست محیطی	اختراعات زیست محیطی	(میلی، ۲۰۱۸)، (لاشیت ^۵ و همکاران، ۲۰۲۰)، (اسکاتر و همکاران، ۲۰۱۲)، (سیمارا، ۲۰۱۷)
		گواهینامه زیست محیطی	
		آلودگی زیست محیطی	
		آسیب‌پذیری محیطی	
		صرفه جویی انرژی	
		ذخیره سرمایه طبیعی	
		اثرات اکولوژیکی	

1. Weaver
2. Tam & Osadcha
3. Kaletka
4. Ludvig
5. Lashitew

مقوله	مفاهیم	کدها	برخی منابع
	توسعه اقتصادی	توسعه دارایی‌ها	(کونسا و همکاران، ۲۰۱۷)، (باوند، ۲۰۱۳)، (اوبلس و همکاران، ۲۰۱۹)
		تخمین ارزش پولی نتایج	
		میزان درآمد	
		شغل‌های حفظ و ایجادشده	
		اشتغال پایدار	
	بافت	وفاداری کارکنان	(کروگر و وبر ^۱ ، ۲۰۱۸)، (پترز و همکاران، ۲۰۱۸)، (خندکر و همکاران، ۲۰۰۹)
		فرهنگ اراده گرایی	
		رضایت ذی‌نفعان	
		توانمندسازی	
	نوآوری	مقیاس‌پذیری و انتقال	(سیمسا ^۲ و همکاران، ۲۰۱۴)، (بات و آلتینی ^۳ ، ۲۰۱۳)، (اوبلس و همکاران، ۲۰۱۹)
		ابتکارات اجتماعی	
		شدت نوآوری	
		پایداری	
	عدالت اجتماعی	دسترسی به مسکن	(هرناندز و کورمیکن ^۴ ، ۲۰۱۶)، (موری و همکاران، ۲۰۱۰)، (دتریجو و همکاران، ۲۰۱۶)،
		رفاه اجتماعی	
		دسترسی به بهداشت و مراقبت	
		دسترسی به آموزش	
		استخدام گروه‌های محروم	
		آسیب‌پذیری اجتماعی	
		فرصت‌های برابر در ناتوانی	
		اعتماد	
	تعامل با حکمران	سبک کردن بودجه عمومی	(سومسی ^۵ و همکاران، ۲۰۱۶)، (داو، ۲۰۱۵)، (لاشیت و همکاران، ۲۰۲۰)
		سیاست عمومی و قانون‌گذاری	
		بهبودیافته به علت فشار شرکتی	

-
1. Krüger Daniel & Weber
 2. Simsa
 3. Bhatt & Altinay
 4. Hernandez & Cornican
 5. Somosi

چارچوب طراحی شده در مرحله فراترکیب در چهار مقوله به همراه ۱۷ مفهوم و ۷۰ کد، در جلسه‌های گروه کانونی با شرکت ۱۲ نفر از خبرگان نوآوری اجتماعی ارائه شد. روایی چارچوب اولیه از طریق روایی محتوای و به دو صورت؛ الف: استفاده از کدهای حاصل از ادبیات و ب: ارائه چارچوب به خبرگان مدیریت و دریافت تأیید آن‌ها مورد بررسی قرار گرفت. برای پایایی چارچوب از شاخص کاپای کوهن و دسته‌بندی مجدد کدها توسط یک خبره متفاوت از خبرگان قبلی و مقایسه مفاهیم ایجادشده مشابه و متفاوت استفاده شده است. شاخص کوپای کوهن برابر با (۰.۶۷۳) محاسبه شده که در سطح توافق معتبر بر اساس جدول وضعیت شاخص کاپا جنسن است.

مرحله دوم: اعتبار سنجی؛ در این مرحله، محقق نسبت به اعتبار سنجی چارچوب و دستیابی به ترکیب بهینه از عناصر ارزیابی نوآوری اجتماعی متناسب با سازمان‌های کشور ایران، از «پانل اعتبار سنجی محتوایی» و مصاحبه نیمه ساختار یافته با خبرگان داخلی استفاده کرده است. جامعه آماری پژوهش در این مرحله متشکل از ۱۲ نفر از خبرگان دانشگاهی و مدیران مؤسسات اجتماعی است که از روش نمونه‌گیری قضاوتی انتخاب شدند و معیارهای پذیرش عبارت‌اند از الف: خبرگان دانشگاهی؛ شامل اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها که تحصیلات مرتبط داشته و پژوهش در زمینه نوآوری اجتماعی انجام داده باشند. ب: خبرگان سازمانی؛ شامل مدیران مؤسسات اجتماعی که در شکل‌گیری و اجرای نوآوری اجتماعی مشارکت داشته‌اند. مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته در راستای اعتبار سنجی چارچوب و دستیابی به مدل مناسب با توجه به شرایط زمینه‌ای ایران، حول سؤالاتی از مقوله‌ها، مفاهیم و کدهای چارچوب حاصل از مرحله قبل شکل گرفت. برای این منظور پرسشنامه‌ای حاوی مقوله‌ها، مفاهیم و کدهای چارچوب در اختیار خبرگان مورد نظر قرار گرفت و در نهایت نکات و نظرات خبرگان جمع‌آوری و لحاظ شده است. با بررسی و تحلیل مصاحبه‌ها و در نظر گرفتن حداقل ضریب ارزیابی محتوایی برای ۱۲ نفر خبره از جدول لاوشه (۰/۵۶)، نتایج مقوله‌ها و مفاهیم به شرح جدول ۴ شده است.

اعتبار محتوایی مقوله‌ها و مفاهیمی با مقادیر نسبی روایی محتوایی بیشتر از ۰/۵۶ شاخص روایی محتوایی بالاتر از ۰/۷۹، تأیید شد و تنها مفهوم بافت در خروجی‌ها مورد تأیید خبرگان قرار نگرفت.

جدول ۴. مقادیر ضریب نسبی روایی محتوا هر یک از مقوله‌ها و مفاهیم

مقوله	مفهوم	CVR	نتیجه
زمینه و بافت		۰/۶۷	تأیید
	محیط کلان	۰/۶۷	تأیید
	محیط خرد	۰/۸۳	تأیید
درون داده‌ها		۰/۸۳	تأیید
	زیرساخت	۱	تأیید
	نیروی انسانی	1	تأیید
	منابع مالی		تأیید
	حمایت سیاسی	۰/۶۷	تأیید
فرایند		۱	تأیید
	نیازسنجی	۰/۶۷	تأیید
	عملکرد اقتصادی - اجتماعی	۰/۸۳	تأیید
	شبکه و ارتباطات	۰/۸۳	تأیید
	عملکرد زیست محیطی	۰/۸۳	تأیید
	عملکرد سیاسی	۰/۶۷	تأیید
برون‌داد		۱	تأیید
	پایداری زیست محیطی	۰/۸۳	تأیید
	توسعه اقتصادی	۰/۶۷	تأیید
	بافت	۰/۱۷	رد
	نوآوری	۰/۸۳	تأیید
	عدالت اجتماعی	۱	تأیید
	تعامل با حکمران	۰/۶۷	تأیید

نتایج حاصل از مصاحبه‌ها و پیشنهادهای خبرگان بر اساس شاخص روایی محتوا CVI برای کدهای چارچوب به شرح ذیل اعلام و به دلیل کوتاه‌نویسی از ذکر جداول خودداری می‌شود: ۱- تغییر نام تخمین ارزش پولی نتایج به ارزش پولی نتایج ۲- تغییر مکان توانمندسازی از بافت به توسعه اقتصادی ۳- تغییر نام عضویت در اتحادیه‌ها و سازمان‌های جامعه مدنی به عضویت در سازمان‌های مدنی ۴- تغییر نام پایبندی به مقررات ایمنی، بهداشتی و زیست محیطی به پایبندی به مقررات ۵- با اتفاق نظر خبرگان کدهای فرهنگ اراده‌گرایی، رضایت‌ذی‌نفعان و وفاداری کارکنان حذف شده است. ۶- دسترسی به مسکن، استخدام گروه‌های محروم و فرصت‌های برابر در ناتوانی، اعتماد و برابری جنسیتی به دلیل همپوشانی با کدهای دیگر و عدم ضرورت حذف شدند. ۷- میزان درآمد و شغل‌های حفظ و ایجادشده به دلیل عدم ضرورت و همپوشانی حذف شدند. ۸- کد ذخیره سرمایه طبیعی به دلیل همپوشانی حذف شد. ۹- کد اقدام سیاسی به دلیل عدم ضرورت حذف شد. ۱۰- کدهای مجازی‌سازی و شدت نوآوری به علت همپوشانی با کدهای دیگر از عملکرد اقتصادی حذف شدند.

نتیجه مدل نهایی در چهار مقوله به همراه ۱۶ مفهوم و ۵۶ کد، در شکل ۳ تبیین شد. زمینه و بافت شکل‌گیری نوآوری اجتماعی از جمله موضوعات اساسی است که در ایجاد و رشد نوآوری‌های اجتماعی بسیار مؤثر است و در مدل حاضر دو مفهوم محیط خرد و کلان را در بر گرفته است. زیرساخت، نیروی انسانی، منابع مالی و حمایت سیاسی چهار مفهوم اصلی در مقوله ورودی‌ها هستند که با ارزیابی کفایت آن‌ها می‌توان به شکل‌گیری و پایداری نوآوری اجتماعی صحنه گذاشت و بر مقیاس‌پذیری آن امیدوار بود. فرایندها در مدل، شامل نیازسنجی، عملکرد اقتصادی-اجتماعی، شبکه و ارتباطات، عملکرد زیست محیطی و عملکرد سیاسی است. مقوله نتایج و خروجی‌ها، شامل پایداری زیست محیطی، توسعه اقتصادی، نوآوری، عدالت اجتماعی و تعامل با حکمران است که با توجه به طولانی بودن زمان تأثیر نتایج، بسیاری از شاخص‌های این بخش نیازمند صرف زمان در تعیین اثربخشی و ارزیابی هستند.

شکل ۳. مدل نهایی ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح سازمان

بحث و نتیجه گیری

با توجه به رشد روز افزون نوآوری اجتماعی در حل چالش‌های جهانی و اهمیت ارزیابی نوآوری‌های اجتماعی به جهت تحقق اهداف و رفع نیازهای اجتماعی، پژوهش‌های دانشگاهی انجام شده در دنیا بسیار محدود و در داخل کشور نیز به نظر می‌رسد تا زمان انجام پژوهش حاضر، مطالعه جامعی برای ارزیابی و سنجش نوآوری اجتماعی به انجام نرسیده است. نوآوری اجتماعی یک حوزه‌ی عملی و میدانی است. این زمینه وابسته به قراین و ضمنی است (جودیت، ۲۰۱۶) و با توجه به اینکه نوآوری‌های اجتماعی از لحاظ تمرکز فعالیت، اهداف، طول مدت فعالیت، مقیاس و گروه هدف بسیار متفاوت هستند، محقق ابتدا سعی بر جمع‌آوری تمامی شاخص‌های مؤثر بر ارزیابی با استفاده از روش فراترکیب کیفی و مرور هدفمند ادبیات کرده و در ادامه با کمک خبرگان داخلی به متناسب‌سازی چارچوب و ارائه مدل پرداخته است. در مدل حاضر سعی شده است تمام جنبه‌های حیاتی نوآوری اجتماعی برای ارزیابی لحاظ شود و با رفع کمبودهای پژوهش‌های پیشین در زمینه ارزیابی نوآوری اجتماعی در سطح سازمان، مدل ارزیابی بر اساس مؤلفه‌های مؤثر طراحی و تبیین شود. خروجی‌های مدل، تغییرات در روابط اجتماعی را نشان می‌دهد و رضایت از نیازهای اجتماعی و سطح مشارکت (به ویژه گروه‌های محروم) را ایجاد می‌کند. جوامع مختلف در تلاش‌اند تا از طریق حل مسائل و آسیب‌های اجتماعی سطح رفاه و عدالت را در جوامع خویش افزایش دهند (چیت‌سازیان و صادقی کیا، ۲۰۱۹). شاخص‌های حیاتی که در معیارهای سستی مورد توجه قرار نمی‌گرفتند، اما برای بازتاب خاصیت نوآوری اجتماعی مهم هستند، از جمله نیاز و پیشرفت اجتماعی، حوزه جامعه مدنی و کارآفرینی اجتماعی و در نهایت اهمیت سیاسی و نهادی مربوط به موضوع اجتماعی در مدل و چارچوب حاضر مد نظر قرار گرفته و سعی بر پوشش فراگیر معیارهای ارزیابی شده است. تحقیقات گذشته گام‌های بلندی در زمینه شناسایی عوامل مؤثر بر نوآوری اجتماعی و ارائه چارچوب‌های ارزیابی برداشته‌اند. با این حال در وهله اول تلاش‌های آن‌ها منفرد و مجزا از دیگران بوده و در وهله دوم خاستگاه آن‌ها خارجی و غیر بومی و متفاوت از پژوهش حاضر بود. با توجه به اینکه نوآوری‌های اجتماعی هم‌زمان وابسته به مسیر و محیط هستند (اولویرا و وارکز^۱، ۲۰۱۲)، در پژوهش حاضر سعی شد تا همه عوامل مؤثر بر خلق و نتیجه‌گیری نوآوری اجتماعی شناسایی شده و با کمک خبرگان بومی، مدلی بر

اساس شرایط زمینه‌ای کشور ایران طراحی و ارائه شود تا مبنای مناسبی برای ارزیابی و مقایسه به دست آید. مدل حاضر توانایی بررسی توأمان فرایندها و بستر شکل‌گیری نوآوری‌های اجتماعی را در کنار نتایج و خروجی‌های آن ممکن گردانیده است و از سوی دیگر به منابع مورد نیاز برای ایجاد و توسعه نوآوری‌های اجتماعی نیز اشاره می‌کند که متفاوت از تمامی مدل‌ها و چارچوب‌های ارزیابی در سطح بین‌المللی است. از نوآوری‌های این پژوهش، طراحی چارچوب بر اساس اقتضائات جامعه ایرانی است، چرا که ۱- نوآوری‌های اجتماعی متأثر از ارزش‌های بومی جامعه هدف هستند (کشتکار، ۱۳۹۷) و ۲- تمامی پژوهش‌های بین‌المللی این حوزه نیز بر اساس شرایط زمینه‌ای جوامع خارجی انجام پذیرفته‌اند. در بررسی پیشینه پژوهش‌های ارزیابی، تنها یک پژوهش در سطح سازمان توسط رزا و لینا دائینی (۲۰۱۶-۲۰۱۵) انجام پذیرفته است که در آن نیز طرح شاخص و مجموعه شاخص‌های مناسب برای ارزیابی پیشنهاد نشده و انتخاب شاخص‌ها را بر عهده محقق گذاشته است. حال اینکه برای ارزیابی و رتبه‌بندی نوآوری‌های اجتماعی سازمانی نیازمند یک وحدت رویه و وجود یک مدل جامع و فراگیر خواهیم بود که در این پژوهش سعی شده تا این نقیصه را برطرف گرداند و مدل ارائه شده بتواند محرک‌های اصلی نوآوری، فعالیت‌ها و خروجی‌های آن را بسنجد.

بر اساس مدل پژوهش، نوآوری‌های اجتماعی برای دستیابی به اهداف و تأثیرگذاری مؤثر، نخست نیازمند توجه به زمینه و بستر شکل‌گیری از لحاظ محیط داخلی و خارجی خواهند بود و محققان بسیاری بر اهمیت زمینه تأکید داشته‌اند (اسپیلا^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). در ادامه به اهمیت درون‌دادها اعم از زیرساخت‌ها، منابع انسانی، تأمین مالی و حمایت‌های سیاسی اشاره شده که نشان‌دهنده این مطلب اساسی است که نوآوری‌های اجتماعی برای طی مسیر نیازمند منابع لازم و تنوع حمایت‌های داخلی و بیرونی هستند. سپس از مفاهیم نیازسنجی، عملکردهای اقتصادی-اجتماعی، سیاسی، زیست محیطی و شبکه‌سازی برای فرایند شکل‌گیری نوآوری‌های اجتماعی نامبرده می‌شود که بیانگر تمامی عناصر اساسی در تحقق نوآوری‌های اجتماعی است و سازمان‌ها نیازمند تخصیص منابع لازم به هر یک از حوزه‌های عملکردی و مفاهیم فرایندی هستند. با در نظر گرفتن ماهیت نوآوری‌های اجتماعی، نتایج و پیامدهای حاصل از آن در فواصل زمانی متفاوتی قابل تصور است و چالش

1. Spila

اساسی مدل ارزیابی در تعیین خروجی‌های نوآوری‌های اجتماعی و ارزیابی آن‌هاست که در این ارتباط با بهره‌گیری از مفاهیم نوآوری، پایداری زیست محیطی، بافت، عدالت اجتماعی، تعامل با حکمران و توسعه اقتصادی حاصل از کدهای موضوعی، سعی شده است تمامی خروجی‌های سیاسی، اقتصادی، محیطی و اجتماعی حاصل از نوآوری‌های اجتماعی برای ارزیابی آن‌ها دیده شود. چنین چارچوب‌ها و مدل‌های ارزیابی علاوه بر تعیین منابع و مصارف پوشش دهنده مواردی همچون (۱) دسته‌های افراد ذی‌نفع که از نوآوری‌های اجتماعی بهره می‌جویند، (۲) موقعیت جغرافیایی تأثیر، (۳) نوع نوآوری‌های اجتماعی از نظر خروجی آن‌ها و (۴) منافع اجتماعی حاصل از نوآوری خواهند بود. از جمله محدودیت‌های پژوهش فوق عدم دسترسی به بانک اطلاعاتی مستند (و یا عدم وجود آن)، بر اساس نوآوری‌های اجتماعی و نتایج آن در کشور است.

در پایان با توجه به اهمیت موضوع پژوهش، مواردی به عنوان پیشنهادات کاربردی و تحقیقاتی ارائه می‌شود: ۱- محققان و نوآوران با اجرای مدل فوق بر اساس مطالعات موردی در حوزه‌های گوناگون، کمک شایانی به اعتبارسنجی و تکامل مدل در واقعیت می‌توانند داشته باشند. ۲- مدل کنونی معیارهای مشخصی که می‌تواند برای پیشرفت مطالعه مورد استفاده قرار گیرد را ارائه کرده، لکن اندازه‌گیری و سنجش هر یک از معیارها نیازمند روش‌های اندازه‌گیری به همراه داده‌ها و اطلاعات دقیقی خواهد بود که می‌تواند موضوع پژوهش محققان دیگر قرار گیرد. ۳- تبیین مدل‌های ارزیابی در سطوح دیگر و با استفاده از روش‌شناسی‌های متفاوت به سایر محققان پیشنهاد می‌شود. ۴- سیاست‌گذاران با ایجاد ساز و کارهای تشویقی و قوانین حمایتی بر اساس شواهد ارزیابی، کمک قابل توجهی به تأمین منابع نوآوری‌ها و افزایش مشارکت مردمی خواهند داشت. ۵- ارزیابی تأثیر نوآوری اجتماعی علی‌الخصوص بر ناهنجاری‌های اساسی جامعه می‌تواند موضوع موثری برای تحقیقات آتی باشد. ۶- وجود متوالی در ارزش‌گذاری نوآوری‌های اجتماعی می‌تواند نقش مهمی در رشد آن در جامعه بازی نماید. ۷- با توجه به اینکه ارزش شاخص‌های ارزیابی در هر حوزه موضوعی متفاوت است، پژوهشگران براساس اهمیت هر شاخص در آن حوزه مدنظر، به وزن‌دهی آن‌ها همت بگمارند. ۸- بررسی بستر و زمینه رشد یک نوآوری اجتماعی در محیط‌های مختلف از موضوعات قابل پژوهش و اثرگذار خواهد بود. ۹- تعیین ارتباط هر یک از مقولات مدل با یکدیگر به طور مثال تعیین ارتباط و تأثیر درون‌دادها بر خروجی‌های مدل نیز می‌تواند در پژوهش‌های دیگر مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

منابع

- اسکندری، کریم؛ جزنی، نسرين؛ معمارزاده طهران، غلامرضا؛ موسی خانی، مرتضی؛ محتشمی، علی؛ (۱۳۹۷)، طراحی مدل بهینه برند منابع انسانی در سازمان‌های دولتی (در راستای بهره‌وری منابع انسانی). مدیریت بهره‌وری، دوره ۱۲، شماره ۴، ۱۰۹-۱۴۸.
- چیت‌سازیان، علیرضا؛ صادقی کیا، محمدعلی؛ (۱۳۹۸)، مشارکت مردمی در نوآوری اجتماعی. مدیریت نوآوری، دوره ۸، شماره ۱، ۲۰-۳۰.
- سعدآبادی، علی اصغر؛ پورعزت، علی اصغر؛ قانعی راد، محمد امین؛ مختارزاده، نیما و الیاسی، مهدی. (۱۳۹۵). «چرخه‌ی حیات نوآوری‌های اجتماعی». فصلنامه مدیریت توسعه فناوری، ۴(۳)، ۶۹-۹۵.
- کشتکار هرانکی، مهران؛ دهقان، سعید؛ (۱۳۹۷). الگوی مفهومی نوآوری اجتماعی برای تحقق استحکام ساخت درونی قدرت. مجلس و راهبرد، دوره ۲۵، شماره ۹۴، ۳۹-۶۸.
- کشتکار هرانکی، مهران (۱۳۹۵). «طراحی الگوی راهبردی نوآوری اجتماعی در جمهوری اسلامی ایران با رویکرد معادلات ساختاری»، توسعه کار آفرینی، ۹(۴): ۶۷۱-۶۹۰.
- کشتکار، مهران. (۱۳۹۷). شناسایی ابعاد و مؤلفه‌های نوآوری اجتماعی در ایران. مدیریت نوآوری در سازمان‌های دفاعی، ۱(۱)، ۱-۲۴.
- مبینی دهکردی، علی؛ کشتکار هرانکی، مهران (۱۳۹۴). «نوآوری اجتماعی: کنکاشی بر مفهوم‌سازی مبتنی بر تحلیل محتوای تعاریف»، مدیریت نوآوری، ۴ (۲): ۱۱۵-۱۳۴.
- مبینی دهکردی، علی؛ کشتکار هرانکی، مهران (۱۳۹۵). «فرا ترکیب مدل‌های نوآوری اجتماعی»، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۷(۲۶)، ۱۰۱-۱۳۸.
- نوروزی، ناصر؛ الهی، شعبان؛ حسن زاده، علیرضا؛ حاجی حسینی، حجت. (۱۳۹۳). ارائه چارچوبی از ابزارهای سیاستی علم و فناوری. مدیریت نوآوری، ۳(۲)، ۱۰۳-۱۲۴.
- Avelino, F., Wittmayer, J. M., Pel, B., Weaver, P., Dumitru, A., Haxeltine, A., . . . O'Riordan, T. (2019). Transformative social innovation and (dis)empowerment. *Technological Forecasting and Social Change*, 145, Bhatt, P., & Altinay, L. (2013). How social capital is leveraged in social innovations under resource constraints? *Management Decision*.
- Bria, F., Sestini, F., Gasco, M., Baeck, P., Halpin, H., Almirall, E., & Kresin, F. (2015). Growing a digital social innovation ecosystem for Europe: DSI Final Report. *Brussels: European Commission*.
- Bund, E. (2013). Blueprint of social innovation metrics: contributions to an understanding of opportunities and challenges of social innovation measurement.

- Bund, E., Gerhard, U., Hoelscher, M., & Mildenerger, G. (2015). A methodological framework for measuring social innovation. *Historical social research*, 40(3), 48-78.
- Castro Spila, J., Luna, A., & Unceta, A. (2016). *Social innovation regimes. An exploratory framework to measure social innovation*. Retrieved from
- Celi, M., Deserti, A., & Rizzo, F. (2015). SIMPACT Project. Deliverable 4.1. Part II. Existing Forms of SI. Dynamics & Features influencing SI Processes and Business Models.
- Cipolla, C. M., de Oliveira Serpa, B., & Afonso, R. (2017). Design for social innovation between university and the broader society: a mutual learning process. *Mix Sustentável*, 3(4), 109-118.
- Dainienė, R., & Dagilienė, L. (2015). A TBL Approach Based Theoretical Framework for Measuring Social Innovations. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 213, 275-280.
- Danijel, B., & Gojko, B. (2015). (Social) Innovation Impact Review of Research *Simpact*.
- Debref, R., Alijani, S., Thomas, L., Boudes, M., & Mangalagiu, D. (2015). *Meta-analysis of Social Innovation across Europe-Deliverable D3. 1 of the project" Boosting the impact of Social Innovation in Europe through Economic Underpinnings"*. Retrieved from
- Dietrich, M., Znotka, M., Guthor, H., & Hilfinger, F. (2016). Instrumental and non-instrumental factors of social innovation adoption. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 27(4), 1950-1978.
- Edwards-Schachter, M. E., Matti, C. E., & Alcántara, E. (2012). Fostering quality of life through social innovation: A living lab methodology study case. *Review of Policy Research*, 29(6), 672-692.
- Florman, M., Klingler-Vidra, R., & Facada, M. J. (2016). A critical evaluation of social impact assessment methodologies and a call to measure economic and social impact holistically through the External Rate of Return platform.
- Grzeszczyk, T. A., & Klimek, D. (2018). *The Model of Social Innovation Project Evaluation*. Paper presented at the Asia-Pacific Social Science and Modern Education Conference (SSME 2018).
- Howaldt, J., Kaletka, C., Schröder, A., & Zirngiebl, M. (2018). Atlas of social innovation—New practices for a better future. *TU Dortmund University, Dortmund*.
- Jensen, L. A., & Allen, M. N. (1996). Meta-synthesis of qualitative findings. *Qualitative health research*, 6(4), 553-560.
- Khandker, S., B. Koolwal, G., & Samad, H. (2009). *Handbook on impact evaluation: quantitative methods and practices*: The World Bank.
- komatsu Tamami , D. A., Rizzo Francesca (2016). social innovation business toolbox. *Simpact*.

- Krlev, G., Bund, E., & Mildenerger, G. (2014). Measuring what matters—Indicators of social innovativeness on the national level. *Information Systems Management*, 31(3), 200-224.
- Krüger Daniel , S. A., Kapoor Kawal , Weerakkody Vishanth , & Weber, M. (2018). "METHODODOLOGY: Guidelines for Defining and Describing Social Innovations". Retrieved from
- Lashitew, A. A., Bals, L., & van Tulder, R. (2020). Inclusive business at the base of the pyramid: the role of embeddedness for enabling social innovations. *Journal of business ethics*, 162(2), 421-448.
- Lawshe, C. H. (1975). A quantitative approach to content validity 1. *Personnel psychology*, 28(4), 563-575.
- Ludvig, A., Weiss, G., Zivojinovic, I., Nijnik, M., Miller, D., Barlagne, C., . . . Dalla Torre, C. (2017). Social Innovation in Marginalised Rural Areas,H2020-ISIB-2015-2 Innovative, Sustainable and Inclusive Bioeconomy.
- Martinez-Conesa, I., Soto-Acosta, P., & Palacios-Manzano, M. (2017). Corporate social responsibility and its effect on innovation and firm performance: An empirical research in SMEs. *Journal of cleaner production*, 142, 2374-2383.
- Milley, P. S., B.Svensson, K.Cousins, J. B. (2018). The evaluation of social innovation: A review and integration of the current empirical knowledge base. *Evaluation*, 24(2), 237-258. doi:10.1177/1356389018763242
- Murray, R., Caulier-Grice, J., & Mulgan, G. (2010). *The open book of social innovation*: National endowment for science, technology and the art London.
- Neary Dave , B. U., Jagger Carol (2015). innovage SOCIAL INNOVATIONS PROMOTING ACTIVE AND HEALTHY AGEING. *Young Foundation*.
- Oeij, P. R., van der Torre, W., Vaas, F., & Dhondt, S. (2019). Understanding social innovation as an innovation process: Applying the innovation journey model. *Journal of Business Research*, 101, 243-254.
- Oliveira, C., & Breda-Vazquez, I. (2012). Creativity and social innovation: what can urban policies learn from sectoral experiences? *International Journal of Urban and Regional Research*, 36(3), 522-538.
- Peters, B., Herens, M., & Brouwers, J. (2018). Capturing Social Innovations in Agricultural Transformation from the Field: Outcomes of a Write-Shop. *Sustainability*, 10(12), 4727.
- Phillips, W., Alexander, E. A., & Lee, H. (2019). Going it alone won't work! The relational imperative for social innovation in social enterprises. *Journal of business ethics*, 156(2), 315-331.
- Reeder, N., O'Sullivan, C., Tucker, S., Ramsden, P., & Mulgan, G. (2012). *Strengthening social innovation in Europe: journey to effective*

- assessment and metrics: Enterprise and Industry*, European Commission.
- Sandelowski, M. B., Julie. . (2007). Using qualitative metasummary to synthesize qualitative and quantitative descriptive findings. *Research in nursing & health*, 30(1), 99-111.
- Simara. (2017). "Social Innovation in Marginalised Rural Areas Innovative, Sustainable and Inclusive Bioeconomy". Retrieved from
- Simsa, R., Rauscher, O., Schober, C., & Moder, C. (2014). Methodological guideline for impact assessment. *Brussels, Seventh Framework Programme Third Sector Impact (grant agreement 613034), European Union*.
- Spila Javier Castro , C. P., Dhondt Steven ,Kaderabkova Anna ,luna Alvaro ,Saman Saeed Moghadam (2016). social innovation evaluation toolbox. *Simpact*.
- Sridharan, S., & Mayne, J. (2011). Evaluating social innovations. *Horizons*(February), 1-10.
- Tam, H., & Osadcha, L. (2017). Social Innovation: Driving Forces of Social Innovation in MNC. In.
- Tepsie. (2014). Social Innovation Theory and Research: A Guide for Researchers. In: Social Innovation Europe.
- Terstriep, J., & Welschhoff, J. (2013). SIMPACT-Boosting the Impact of Social Innovation in Europe through Economic Underpinnings. *Part B of Annex I to the Grant Agreement*(613411).
- Terstriep Judith , M. E. (2016). "SOCIAL INNOVATION POLICY TOOLBOX". *Simpact*.
- Ubels, H., Haartsen, T., & Bock, B. (2019). Social innovation and community-focussed civic initiatives in the context of rural depopulation: For everybody by everybody? Project Ulrum 2034. *Journal of Rural Studies*.
- Veresné Somosi, M., Benedek, J., Kocziszky, G., & Balaton, K. (2016). Generating and Measuring Regional Social Innovation. *Theory Methodology Practice: Club of Economics in Miskolc*, 12(02), 14-25.
- Villate Txema , U. A. (2013). *A regional index to measure social innovation*. Retrieved from
- Weaver Paul M. , K. R. (2017). *A Review of Evaluation Methods Relevant for Social Innovation*. Retrieved from